

ВСТУП

Чернецтво в історії християнства відіграє важливу роль. Монастирі в усі часи були вогнищем віри, просвіти й культури. Чернецтво, будучи в усіх своїх виявах і формах явищем суто церковним, на Сході ніколи не було якимось винятковим станом, а завжди сприймалося як зразковий образ християнина.

Разом із християнством в Україну прийшло чернецтво. З прийняттям християнства у Києві та в інших містах почалася розбудова численних чернечих осередків, де ченці плекали за давніми зразками аскетичне життя. Святий Антоній Печерський повернувся з Афону, щоб звершувати чернечий подвиг на рідній землі, св. Теодозій Печерський започаткував у Києві киновійний монастир, що жив за Студитським уставом.

У нашій Церкві, яка успадкувала східну традицію, чернецтво завжди було у великій пошані.

Українські єрархи при підписанні у 1596 році Берестейської унії, усвідомлюючи важливість збереження правдивого чернецтва у Церкві, у XIX артикулі обумовили повне збереження давньої форми чернецтва: «В нас є тільки один чернечий устав, яким користуються і владики, а провінціалів не маємо». Однак митрополит Рутський згодом провів реформу чернецтва, після чого чернецтво у нашій Церкві зазнало західного впливу.

На початку XX ст. у церковному і національному житті Західної України з'являється могутня постать митрополита Андрея Шептицького, а згодом і його брата о. Климентія Шептицького, ігумена та архимандрита студитського монашества на Україні. Їхніми стараннями було відновлено у нашій Церкві давнє студитське чернецтво, історії розвитку цього чернецтва та місцю в цьому братів Шептицьких присвячена ця праця.

Мета – проаналізувати причини відновлення чернецтва Студитського уставу митрополитом Андреем Шептицьким, його розвиток, роль та місце на Україні в час ігуменства о. Климентія Шептицького на тлі тогочасних подій.

Досягнення основної мети передбачає виконання таких завдань:

- висвітлити причини, які зумовили відновлення студитського чернецтва;
- показати роль Андрея та Климентія Шептицьких у його відродженні;
- дослідити діяльність студитів в житті нашого народу та Церкви;
- здійснити огляд праць блаженного Климентія Шептицького.

Відповідно до мети ми розділили працю на дві частини. У першому розділі проаналізуємо причини, якими керувався митрополит Андрей у відродженні студитів. Бо часом про діяльність Митрополита говорять популярніше, ставлячи на перший план його великий обсяг праці, узагальнюючи та спрощуючи передумови його праць.

Ми розглянемо відродження студитів через призму екуменічної діяльності у справі єдності з православними та на відкриті можливості для широкого кола бажаючих людей вести монаше життя. Також розглянемо, як наші православні брати поставилися до кроку єдності та віднови східної традиції в нашій Церкві завдяки старанням митрополита

Андрея Шептицького. Очевидно, що це було кроком віднови духовного зв'язку з монастичною спадщиною Київської Церкви, тому ченці Студитського уставу не були явищем введення нового чину, паралельного василіанам. Отож, це не було явищем насадження згори, а відбувалося на тлі культурно-національного та релігійного відродження наприкінці ХІХ ст. в Галичині. Звернемо нашу увагу на зародження студитів із вже сформованої громади чоловіків-селян, які не маючи можливості вступити до монастиря отців василіан через свою бідність, вели спільнотне життя на зразок древнього монашества – в молитві та праці. Поглянемо на історію формування студитів у Скнулівському монастирі, а також коротко проаналізуємо Скнулівський Типікон – перші правила, якими керувалася перша чернеча спільнота та згідно з якими формувала своє внутрішнє буття. Далі центром нашої уваги буде постать брата Андрея Шептицького Казимира (Климентій) Шептицького. Ми вважаємо, що в історії нашої Церкви та в історії українського монашества недостатньо уваги було присвячено цій особистості. Тому хочемо розкрити його участь та роль у формуванні студитського чернецтва.

У другому розділі – діяльність та життя студитів в час ігуменства та архимандритства блаженного Климентія Шептицького – безпосередньо розглянемо життя ченців Студитського уставу зокрема в Унівській Лаврі, де вони почали заново влаштовувати своє монаше життя після знищення Скнулівської Лаври в час першої світової війни. Коротко охарактеризуємо засади життя студитського чернецтва записані в Унівському Уставі. Подивимося на ріст студитів – заснування нових монастирів на території України, а також заснування жіночого монастиря сестер-студиток та їх служіння українському народу.

Говорячи про ріст студитів, їх діяльність, важливим моментом було відродження іконописної школи, де студіювали та відроджували візантійську та українську іконописну традицію.

Поглянемо на впровадження східного виду життя монахів, їхнє забезпечення в монастирі, діяльність монастирських майстарень, ведення господарства, а також соціальний вимір – опіка сиротами, виховна діяльність серед людей та видавнича. Також звернемо нашу увагу на місії студитів поза межами України, зосередимося на виникненні студитського монастиря в Боснії, розглянемо причини виникнення монастиря саме на цій території, його життя, проблематику формування. Тут перебували на новіціаті блаженні Леонід Фьодоров та Климентій Шептицький і цей монастир був центром духовного життя українських поселенців у Боснії. Ще у ХІХ ст. багато українців, шукаючи кращих заробітків, емігрували до Канади. Там серед наших людей студити вели місійну діяльність. І саме так студитська громада почала формуватися із канадійців. Далі поглянемо на життя студитів в час другої світової війни. Адже підтвердженням ідеї відродження студитів була саме його позиція щодо політики радянської влади, коли ставали на бік Правди та народу, зазнаючи переслідувань та репресій. Завершуючи працю, коротко проаналізуємо творчу спадщину блаженного Климентія Шептицького, ігумена та архимандрита студитів. Бо саме в посланнях, статтях, листах

міститься його бачення щодо ролі студитів у житті нашого народу та його місце у вселенському монашестві.

Основою даної праці служитимуть твори о. Климентія, які дотепер окремо не були видані та знаходяться у студитському довоєнному часописі «Ясна путь», рукописах та машинописах в архівних документах.

Для того, щоб бути об'єктивними у висвітленні поставлених перед собою завдань, ми спиратимемося на дослідження І. Мицька, о.А. М. Аммана, о. М. Стека, диякона Василія (ЧСВВ), о. І. Музички, о. В. Ленцика, Б. Казимири, о. М. Садовського та о. С. Дмитруха щодо аналізу творів блаженного Климентія Шептицького.

Фрагментарні, часто лише принагідні розвідки, що лише частково висвітлюють значущість студитів та їх засновників, братів Шептицьких, свідчать про недостатню дослідженість цієї теми. А тому існує необхідність на комплексного опрацювання. Наукова новизна дослідження полягає у вивченні тематики, котра в історіографії досі недостатньо опрацьована. Ця праця є спробою висвітлити, проаналізувати та до певної міри осмислити розвиток студитського чернецтва в житті нашої Церкви та народу в ХХ столітті.

Актуальність дослідження проблематики впливає як з її невивченості, так і цілісного погляду.

ВИСНОВКИ

Коротко підсумовуючи те, що ми досліджували у цій праці, робимо висновок, що монастирі Студитського уставу є невід'ємною частиною традиції східного чернецтва у складі Української Греко-Католицької Церкви.

Для кращого розкриття ідеї відновлення та самого життя студитів на Україні ми поділили працю на два блоки. У першому розділі для того, щоб ознайомитись із причинами віднови студитів, ми проаналізували генезу розвитку нашої Церкви та діяльності митрополита Андрея Шептицького у справі єдності Церков, відродження традицій, притаманних нашій Церкві як східній. Другий розділ головно стосується життя ченців студитів під проводом їхнього ігумена блаженного Климентія Шептицького, провівши також короткий аналіз його творів.

В історії Церкви чернецтво відіграє надзвичайно важливу роль як вогнище віри, осередок плекання культури. У Східній Церкві саме монастирі зберегли багатство та духовні традиції, безцінні скарби навчань східних отців.

Політичні умови, лихоліття, війни спричинили занепад церковного та чернечого життя на Україні, а також призвели до нечіткого усвідомлення того, що ми не є обрядом Католицької Церкви, а Церквою свого права, Церквою, що в сопричасті з вселенським християнським світом зберігає не лише свою літургічну, але й самобутню духовну та богословську традицію.

Старанням митрополита Андрея на початку ХХ ст. традиція східного монашества, представниками якого були ченці Студитського уставу, була гармонійно втілена в Греко-Католицькій Церкві.

Східний дух монашества в українському студитському чернецтві формувався поступово. Значення, вплив на життя народу, пошану до монастирів Студитського уставу значно підніс перший екзарх греко-католиків у Росії о. Леонід Фьодоров, студит, та ігумен

студитів о. Климентій Шептицький. Важливим моментом успіху студитів була можливість

вступу в монастирі студитів простим селянам. Митрополит та його брат не лише відновили, але всесторонньо розвинули студитське чернецтво: віднова українського середньовічного іконопису, збереження давніх українських ікон, опіка над сиротами та підупалими селянами.

Крім заснування чоловічих монастирів у Львові, Дорі, Зарваниці було засновано перший жіночий монастир студиток у Якторові, де сестри займалися виробництвом церковних речей, доглядали за дітьми у сиротинцях та дитсадках у Львові, Брюховичах, Гаях, Підгайцях.

Блаженний Климентій звершив подвижницький труд, щоб прищепити дух східного монашества у нашому народі. В основу виховання початківців він поклав молитву у східній традиції та церковне правило. З історії відомо, що будь-які «реставрації» монашества не мали значного успіху. Тож відновлення студитських монастирів не означало музейного відтворення монашого життя та богослуження давнини, а відповідало тим духовним, літургійним традиціям, які були у Київській Церкві, й органічно входило у життя нашої Церкви та народу як своє, не накинута зовні.

Студитське чернецтво з своїм центром у Святоуспенській Унівській Лаврі стало вогнищем духовності на Галичині подібно як чернецтво Києво-Печерської Лаври у Київській Русі. Крім плекання духовності студити стояли на стороні правди, допомагаючи потребуючим, ризикували своїм життям, рятували євреїв, захищали свій край від зазіхань, допомагали місцевому населенню в національній боротьбі проти радянських загарбників.

Діяльність студитів не обмежилась теренами нашої держави. На початку ХХ ст., реагуючи на потреби вірних, студити служили на місіях у Боснії, Поліссі, Росії, та Канаді. На долю студитів припало важке завдання – справа єдності Церков. Митрополит Андрей до своєї екуменічної діяльності заангажував саме студитів. Бо саме студитське чернецтво як зовнішньо, так і за своєю внутрішньою суттю були східними, близькими до

російського монашества. Не даремно ж екзархами греко-католиків у Росії були студити: о. Леонід Фьодоров та о. Климентій Шептицький.

Створюючи у своїх творах, листах та посланнях образ ідеального монаха-студита, о. Климентій бачив у ньому рівномірно розвинуті усі внутрішні духовні сили та чесноти людини. Джерелами такого розвитку є для нього наука та життя Ісуса Христа.

Проаналізувавши духовну спадщину блаженного Климентія, можемо ствердити, що молитву він вважав головною у монашому житті. А Типікон найкраще ілюструє, як глибоко о. Климентій був заангажований у справах духовного формування студитів, не зважаючи на важкий час і становище, в якому перебувала наша Церква і чернецтво.

На нашу думку, актуальність цього дослідження для сьогодення полягає у тому, що воно зображає принципи, якими керувалися митрополит Андрей та блаженний Климентій Шептицькі у справі єдності Церков та віднові східної традиції у нашій Церкві. Зокрема бачимо, яким був погляд Климентія Шептицького на еклезіологію нашої Церкви та повернення їй традицій Київської Церкви, елементи якої затрачалися під впливом латинізації нашого народу, і місце монахів Студитського уставу в цьому.

Основними труднощами, з якими ми зустрілися при написанні даної праці, був брак ґрунтовних досліджень тематики, особливо з історії розвитку студитського чернецтва на Україні, та відсутність можливості користати архівними документами, де є твори блаженного Климентія Шептицького.

Вважаємо, що варто ґрунтовніше дослідити діяльність о. Климентія Шептицького та опублікувати всі його твори, які ще є збереженні. Адже здатність богословського сопричастя із вселенським християнством вимагає вірності свої богословській традиції, яку треба вивчати, розвивати та досліджувати.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Організація та початки студитського чернецтва у ХХ ст. на Україні	
1.1. Студитське чернецтво та роль митрополита Андрея Шептицького у його віднові ..	7
1.2. Початок формування студитського чернецтва	15
1.3. Отець Климентій Шептицький та життя студитів під час першої світової війни ...	28
Розділ 2. Діяльність та життя студитів в час ігуменства та архимандритства блаженного Климентія Шептицького	
2.1. Життя студитів у міжвоєнний час	40
2.2. Місії та доля студитів у часи другої світової війни та радянської окупації	53
2.3. Писемна творчість блаженного Климентія Шептицького	67
Висновки	82
Список скорочень	85
Список використаної літератури	86